

Památkářská sanitka jezdí bez majáčku

Rozhovor s Mgr. Danielou Zacharovou, PhD., z Odboru preventivní údržby památek Památkového úřadu Slovenské republiky

Někdy je dobré pozvednout oči a podívat se, jak se stejné věci dělají jinde. V únoru roku 2020 dva slovenští památkáři Daniela Zacharová a Ivan Farárik představili v Praze program Pro Monumenta, jehož unikátní princip spočívá v plošném zaměření na preventivní údržbu nemovitých kulturních památek. Vystoupení na semináři spolku Omnium (o němž jsme informovali v minulém čísle) vyvolalo u publika velký ohlas a domluvili jsme se na interview pro časopis Zprávy památkové péče, aby informace pronikla dál. Koronakrize ovšem naše domlouvání zabrzdlila a teprve na začátku září 2020 jsme se s Danielou Zacharovou setkali přes Skype a natočili následující rozhovor.

Vaše organizace se vyznačuje jakousi dvojitou existencí. Je, ale trochu i není součástí slovenského Památkového úřadu. Jak tedy souvisí Oddělení preventivní údržby Památkového úřadu, pod kterým působíte, s programem Pro monumenta?

Pro Monumenta je název projektu, který získal finance z takzvaných Norských fondů (Fondů EHP a Norska, pozn. red.) a vedl ke vzniku nového oddělení v rámci Památkového úřadu – Oddělení preventivní údržby památek. Jsme sice regulérní součástí Památkového úřadu, ale částečně, respektive v jistých obdobích, jsme financováni z norských finančních mechanismů. Takže Pro Monumenta a Oddělení preventivní údržby jsou dvě označení pro jedno a to samé.

Byla jste u projektu od začátku?

Pracuji tu od roku 2014, což je také rok vzniku projektu. Ale nepřišla jsem ze vzduchoprázdna. Od roku 2002 jsem byla metodičkou památkových obnov na Krajském památkovém úřadu Trnava. Pak mi byla nabídnuta možnost podílet se na projektu Pro Monumenta, takže jsem v rámci jedné instituce přešla na jiné oddělení. Z pozice rozhodovací do terénní.

Zažila jste tedy úplné začátky. Patřila jste i mezi iniciátory projektu?

Nositeli a realizátory myšlenky jsou Braňo Rezník, projektový manažer projektu Pro Monumenta, a Paľo Ižvolt, odborný garant celého projektu. Oni dva projekt vymysleli, realizovali, jim se podařilo získat peníze na zřízení odboru, vymysleli strukturu a rozdělení na tři střediska: pro západ, střed a východ republiky. Oni dva zůstávají jako šéfové na Památkovém úřadě v Bratislavě. Oba předtím působili na ministerstvu kultury.

Tam ten projekt vymysleli?

Když říkám vymysleli, není to přesné. Myšlenka pochází z Nizozemska, zakladateli tohoto projektu jsou Nizozemci. Před nějakými třiceti lety tam vznikla organizace Monumentenwacht, dnes je zcela etablovaná a funguje už i v Belgii, Německu, Dánsku. Naši šéfové se s projektem seznámili při působení na ministerstvu kultury a tak je zaujal, že se rozhodli přizpůsobit ho našim místním podmínkám. Oni tedy vymysleli jeho implementaci na slovenské poměry. Každá země má svá specifika, jsou různé památkové zákony, různé typy kulturního dědictví, památky se nacházejí obecně v jiném stavu. Zatímco v Nizozemsku projekt funguje řadu let a tamní památková péče má jinou úroveň, my na Slovensku začínáme od nuly, proto i naše působení se musí přizpůsobit.

Začínáním od nuly myslíte preventivní údržbu památek?

Ano. Řeknu to možná trochu silnými slovy: šlo nám v podstatě o to, abychom po jistě dost dlouhé době zanedbávání a laxního přístupu naučili lidi provádět systematickou základní údržbu historických objektů. Rozšířit myšlenku, že jednoduchá základní údržba, která se provádí pravidelně a včas, dokáže z dlouhodobého hlediska ušetřit velké peníze. Nevím, jak je to v Čechách, ale na Slovensku jsem upozorovala, že se velmi často poškození nechá dojít na hranici únosnosti a potom nastupuje velká, radikální oprava nebo rekonstrukce a stojí to řádově víc peněz, než kdyby se věci průběžně kontrolovaly.

A jak si vysvětlujete, že majitelé objektů problémy tak dlouho zanedbávají, až to nejde dál?

Samozřejmě nelze zobecňovat, každý může mít jiné důvody, ale možná někde hluboko je všem spo-

1

Obr. 1. Mgr. Daniela Zacharová, PhD., administrátorka trnavské skupiny při plnění kancelářských povinností. Foto: Pavol Ižvolt, 2017.

lečné to, že v minulých desetiletích byla velká část památkového fondu, všechny ty zámky, tvrze, velké areály, sakrální architektura, spíš trpěná a lidé ztratili pocit, že jim patří. A někdy to nebyl jen pocit, vlastníci o památky skutečně přišli a kontinuita vztahu k objektům se přerušila. Nastalo jakési všeobecné odosobnění. A když má člověk pocit, že to přece není jeho a jeho se to netýká, tak nemá ani potřebu aktivně se přičinit o údržbu. Co ho nepálí, to podle známého přísloví není potřeba hasit.

I když jde při prevenci o relativně malé výdaje, jsou to částky, které pak chybí na chod organizací nebo i domácností, kde je to víc vidět...

Ano, určitě i toto. Těch aspektů bude víc.

Jak to souvisí s politickými změnami v roce 1989, předchozí státní správou a následně výměnou vlastníků v rámci privatizace, které jistě také oslabily vztah k historickým objektům?

Jistěže i změny vlastnictví během privatizace ovlivnily vztah k památkám, ale především předtím čtyřicet let nemohli původní vlastníci se svými objekty nakládat. Tehdy byla vlastnická kontinuita porušena. A samozřejmě když nelze objekt vrátit, protože vlastníci zemřeli nebo odešli do zahraničí a nemají zájem o restituci, pak přichází nový vlastník a jeho vztah je jiný. Většinou ekonomický. Je

2

3

Obr. 2. Vidět všechny tři pojízdné dílny současně se podaří jen příležitostně, během sporadických společných výjezdů, jako například v Tatranské Javorině. Foto: Daniela Zacharová, 2015.

Obr. 3. Pohled do nitra pojízdné dílny s vybavením a s materiálem na zásah v obci Komjatice. Foto: Silvia Gajdošová, 2019.

připraven do objektu investovat velké peníze a celkem pochopitelně musí hledět i na to, aby se mu náklady aspoň z části vrátily. Málokdo je Rockefeller, aby si to mohl dovolit jen tak. Ale nemyslím to negativně, jen konstatuji, že taková je situace. Naopak vnímám jako pozitivní, když se někdo odváží i velkého projektu, třeba záchrany památky. V takovém případě do toho musí vstoupit i vztah a odborné povědomí a projekt musí být založen nejen na tvrdě stavebních nebo ekonomických kritériích, ale musí mít i nějakou přidanou hodnotu.

Z vašeho vystoupení v Praze vyplynulo, že série drobných údržeb je i ekonomicky výhodnější než velké opravy.

Ano, přesně toto je leitmotivem celého našeho oddělení. Naším neformálním heslem je „prevence údržbou“. Pokud budu pomalu, průběžně opravovat malé závady, předejdu velké a náročné investici.

Pokud jde o praktickou organizaci Oddělení preventivní údržby památek, mluvila jste o třech střediscích. Proč jsou právě tři?

Možná by bylo ideální, kdyby každý kraj měl své středisko preventivní péče, jako má své pracoviště Památkového úřadu (tedy osm, pozn. red.), ale zatím fungujeme ve třech skupinách, třech střediscích. Kdysi za socialismu se Slovensko dělilo na tři kraje, Západoslovenský, Středoslovenský a Východo-

slovenský, a naše dnešní rozdělení působnosti zhruba odpovídá těmto větším regionálním celkům. Vedení máme v Bratislavě, jak už jsem řekla, a tři střediska působí v Trnavě, Banské Štiavnici a Levoči. Začínali jsme s třemi lidmi v každém středisku, dnes jsme personálně posílili na čtyři zaměstnance.

Bez jakých profesí se středisko neobejde?

Není to úplně striktně definované, složení skupin je velmi pestré a v každé skupině se podařilo poskládat jinou sestavu. Základ tvoří lidé řemeslně disponovaní a značná část kolegů jsou architekti. Samozřejmě podmínkou je, aby měli zkušenost s dnes nestandardními řemesly a technologiemi. Ale není to nikde přesně stanovené. Například dva kolegové v Banské Štiavnici jsou architekti, třetí je vystudovaný archeolog, ale archeologií se neživí, po škole začal pracovat jako tesař s dřevem. Já jsem vystudovala stavební průmyslovku, pak obor dějiny umění, a protože jsem pracovala mnoho let v Památkovém úřadu jako metodička, mám mezi kolegy asi největší památkářský background. Ale tím, že je nás málo a jsme sehaní, umíme si vždy věci šikovně vykomunikovat. Když někdo něco potřebuje, stačí zvednout telefon nebo se na společných akcích osobně poradit. Výměna informací a poznatků u nás probíhá dosti živě.

Odhaduji správně, že jste pevné týmy a fluktuaci spolupracovníků neřešíte?

V zásadě ano. V Trnavě jsme nedávno měli starost s tím, že personální skladba střediska se úplně nevydařila, ale nový tým už se jeví jako funkční a stabilní.

Projekt vznikl v roce 2014, ...

Formálně se žádost na Norské fondy podávala už v roce 2013, ale začátek činnosti spadá do dubna 2014.

... jak se vyvíjel v prvních letech způsob vaší práce, vašeho fungování?

V zahraničí jsme měli jakýsi ideální předobraz, ale věděli jsme, že takhle to u nás fungovat nebude, protože vycházíme z jiné situace, z jiného stavu památkového fondu a začínáme prostě úplně na zelené louce. A vývoj probíhá neustále, v podstatě dodnes, protože do naší práce vstupují různé vnější faktory. Například se v této době zabýváme adaptací domů pro naše sídla, a musíme tudíž omezit kontroly, diagnostiky a opravy. Nebo jsme v jistou dobu začali poskytovat posudky pro žadatele o grant ministerstva kultury Obnovme si svůj dům. Byli jsme zapojeni do rozhodovacího procesu a předkládáme komisi, která o udělení grantu rozhoduje, rozbor, jestli je daný projekt dobře postavený, se správnými prioritami atd. Dejme tomu, že by nějaký fiktivní vlastník velkého zámku žádal o peníze na obnovu sálu s malbami, ale na severním křídle měl zbořenou střechu, kterou neřeší, pak my na takové souvislosti upozorníme.

Neměla by tato víceméně byrokratická záležitost být spíš náplní Památkového úřadu jako takového? Proč právě vy jako oddělení preventivní údržby?

Na Slovensku tyto rozhodovací byrokratické pravomoci náleží Krajským památkovým úřadům. Kolegové se vyjadřují ke konkrétním žádostem. Ale když krajskému metodikovi přistane na stole žádost – dejme tomu v rámci mého smyšleného případu – o peníze na obnovu sálu a restaurování maleb v zámku, tak ji nemůže odmítnout „jen“ proto, že jinde v zámku padá střecha. Žádost byla věcně

4

5

Obr. 4. Na práce ve výškách a nad hloubkami jsou využívány patřičné lezecké techniky. Peter Ševčík při čištění střešních žlabů kostela premonstrátského kláštera v Jasově. Foto: Daniela Zacharová, 2016.

Obr. 5. Jednou z nejčastějších činností v rámci zásahů je právě čištění zanesených žlabů a svodů. Členové trnavské skupiny v akci na románském kostele Všetech svatých v obci Dechtice. Foto: Daniela Zacharová, 2016.

Obr. 6. V rámci společné akce Den čištění okapů ve Skalici 5. 9. 2020 se při čištění žlabů kostela sv. Pavla Thébetského podařil tento kapitální úlovek. Na snímku Pavol Jackovič z levočského střediska. Foto: Daniela Zacharová, 2020.

adresována na obnovu sálu a restaurování maleb, a to je z hlediska památkářského záměr přípustný, dokonce správný. Mám vlastní zkušenost metodicky a vím, o čem mluvím. My naopak ze své praxe a z kontaktu s památkami kontext žádosti známe a můžeme jím obohatit rozhodovací proces.

Jak vypadá vaše každodenní praxe? Objíždíte Slovensko a hledáte, kde zatéká?

Ne, ne, dnes už ne. Když jsme začínali a nikdo o nás nevěděl, tak jsme si možná všímali, kde jsou jaké závady. Veřejnost jsme ale oslovovali především dvěma způsoby. Jednak jsme rozesílali informace, kdo jsme a jaké nabízíme služby. Někteří na to nereagovali, jiní se zaradovali – za těmi jsme přišli, domluvili se a jejich objekt opravili, a od nich se pak informace posouvala dál. To byla jedna cesta. Druhá vedla přímo přes krajské památkové úřady, které samy začaly informovat vlastníky, že existuje nové oddělení, které mohou oslovit. Dnes už se Oddělení preventivní údržby dostalo do obecného povědomí a vlastníci nás sami oslovují.

Co nabízíte vlastníkovi, jehož objekt vykazuje nějaké závady? Že ho za něj opravíte?

Naše nabídka má dvě roviny. Někdy nás lidé opravdu oslovují, když je zjevné, že památka má nějaký problém, někam teče, něco se začíná rozpadat, takže se situace musí urgentně řešit. Nebo se na nás obrací kvůli konzultacím. Mají historický objekt, chápou, že není v ideálním stavu, ale jako laici nedovedou problém pojmenovat ani uchopit, a už vůbec ne vyřešit. V takovém případě provedeme diagnostickou inspekci a pokusíme se podchytit a dokumentovat všechny typy problémů, které dovedeme najít, popíšeme příčiny vzniku závad i jejich možné další dopady, a případně se snažíme poradit, jak je odstranit nebo eliminovat následky.

Samozřejmě všechno se to děje s ohledem na charakter objektů, s vědomím, že jsou to kulturní památky, historické stavby. Když vidíme, že je nějaký problém s pronikáním vlhkosti, jasně že nevezmeme kladiva a neotlučeme vlhké omítky. Všechno se to musí dít citlivě i technologicky a památkářsky správně, aby hodnoty zůstaly zachované.

Ono to i vyplývá z toho, že naše Krajské památkové úřady působí jako specializované stavební úřady pro kulturní památky a my jsme zaměřeni na diagnostiku a drobné opravy objektů, které nelze řešit výlučně současnými standardními stavebními postupy.

Takže člověk nemůže automaticky myslet, že vás zavolá a vy to za něj opravíte?

To záleží na tom, co a v jakém rozsahu. Samozřejmě, když nás zavolá k objektu, který má zborcenou polovinu střechy, tak tam žel nemůžeme sloužit. Umíme objekt provizorně před zimou zakrýt fóliemi nebo plachtami... Víte, to je vždycky velmi individuální, těch možností je obvykle celá řada, ale v tomto rozsahu to může být nad naše možnos-

6

ti – technické i finanční. Když přijedeme a vidíme, že chybí deset tašek na střeše, nebo je shnilá krokev, tak se vyrobí příložky, natlučou latě, zakryje se to čímkoli, třeba jen provizorně, jen aby jim do objektu nepršelo, aby nezatékalo na pozednice, stropní trámy a tak dále. V tomto rozsahu zásahy provádíme, ano, to je náplň naší práce.

Narazila jste na vaše „finanční možnosti“. Hradíte snad opravy vy? Očekával bych, že ten, kdo vás volá, se bude minimálně finančně podílet.

Možné jsou obě cesty, ale záleží na tom, v jakém režimu právě fungujeme. Pokud jsme financováni z Norských fondů, tedy pracujeme v rámci projektu Pro Monumenta, pak je to úplně bezplatné. Pokud je to po skončení grantu, ale pokračujeme v tzv. režimu udržitelnosti, pak vlastník objektu přispívá hrazením nákladů na výjezd a stravné.

7

8

9

Obr. 7. Aplikování pojistných fólií komplikuje údržbu střech. Protože kvůli fólii není možné dostat se ke krytině z podkrovní, doplňování vypadlých kusů je možné jen zvenku. Peter Ševčík se na střechnu spustil z kostelní věže. Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Novém Městě nad Váhem. Foto: Daniela Zacharová, 2019.

Obr. 9. Realizaci stabilizační výdřevy klenby poškozeného schodiště barokní Kalvárie na hřbitově v Komjaticích předcházelo zaměření, příprava materiálu a sestavení konstrukce „nasucho“ v dílně. Foto: Silvia Gajdošová, 2019.

Obr. 8. Daniela Zacharová provádí nátěr opravovaného parapetu na balkóně loveckého zámečku knížete Hohenloheho v Tatranské Javorině, který je v současnosti ve správě Kanceláře prezidenta SR. Foto: Pavol Ižvolt, 2015.

V Praze na semináři jste s kolegou představili vaše výjezdové vozy. Čím jsou ojedinělé?

Říkáme jim pojízdné dílny. Jsou to dodávky a ojedinělé jsou vybavením, které jsme si nechali dodat na objednávku. Obsahují dílnu, malý ponk, úložný systém, základní vybavení, náradí a pomůcky, elektrocentrálu, lezecké vybavení... A když míříme na konkrétní zásah a víme předem, co budeme potřebovat, naložíme z garáže potřebný materiál, latě, desky, tašky, „plechařinu“, které máme naskladněné, abychom mohli operativně jednat, a jedeme. A na střeše máme velký výsuvný žebřík.

Vy sama taky lezete po střeších?

Všichni jsme povinně absolvovali lezecký výcvik a chodíme na pravidelné přezkušování. Bohužel já jsem si poranila koleno a už se do těchto fyzických výkonů nemůžu pouštět. Ale když jsem nastupovala, chtěla jsem být i v těchto oblastech plnohodnotnou součástí. Na školení chodím, ale vzhledem ke zdravotnímu stavu už sloužím bohužel jen jako zemní záloha.

Ta vaše dodávka vyvolává sympatickou představu jakési památkářské záchranky, která přijíždí na pomoc...

Ano, taky tomu tak občas říkáme. Ale představa, že dáme na střechu majáček a uhaníme, je spíš komická. Památky už několik století stojí a obvykle není třeba překračovat povolenou rychlost, abychom někde podepřeli bortící se zeď.

Jestli v tom není jedna příčina té liknavosti: vydrželo to tři sta let, tak se to letos taky nezblázní...

Něco takového většinou řekne jen někdo, komu je stav objektu lhostejný – a to jsme znovu u tématu vztahu k památce. Často jde o případy dlouhodobě vlastnický nevyjasněných staveb, ke kterým

se dostane majitel už ve stavu jejich pokročilého zchátrání, kdy nemá potřebný obnos na jeho řešení, a ačkoli by vztah i měl, neumí si s tím poradit. Nebo jde rovnou o vlastníka, který na věc nahlíží čistě jen jako na kapitál a bohužel nejednou se dá mluvit o vysloveně spekulativních, ekonomických úmyslech, což by ale byla úplně jiná kapitola...

Jste schopni pomoci i se statickými problémy zdí a objektů?

Ne, to byl jen příklad. V takovém případě bychom doporučili, aby majitel objednal statika. Jindy zase odkazujeme na restaurátory. To jsou vysoce specializované činnosti, do jakých nemáme ambici se pouštět. Naším cílem je základní údržba a péče o drobné nedostatky, které by ale mohly vést k vážným důsledkům. Když máte zanesený okapový žlab a deset let vám z něj „jenom“ zatéká, tak potom začne opadávat nejdřív nátěr, pak omítka a pak upadne římsa a zraní nějakého chodce... A přitom to byla na začátku taková hloupost.

My jsme vlastně prostředníci mezi laiky, tím myslím laiky ve stavařině a památkové problematice, a úplnými specialisty, jako jsou statici, restaurátoři, odborníci na sanaci vlhkosti atd. Snažíme se odbornou problematiku srozumitelným jazykem přiblížit laikům. Ze zkušenosti to vidím jako velmi prospěšnou věc, protože nás často lidé oslovují nejen proto, že potřebují nějaký zásah, ale proto, že jsou úplně bezradní, nemají s problematikou tohoto specifického stavařství zkušenosti a nedokážou nijak uchopit ani postup řešení. Tady v Trnavě, kde pracuji, někdy s kolegy říkáme, že se věnujeme i poradenství, protože s žádostí o radu se na nás obrací opravdu velmi mnoho lidí.

10

11

Jak byste vyčíslila objem vaší práce, řekněme v ročním počtu oprav nebo výjezdů, které provádíte?

My v Trnavě se teď hodně věnujeme adaptaci našeho objektu, takže kdybych to měla nějak kvantifikovat za poslední rok, počet výjezdů a inspekci by možná odpovídal předchozím letům, ale realizací máme méně. Jednu věc jsme možná opomenuli: mluvili jsme zatím o dvou složkách naší práce – o přímých fyzických zásazích na konkrétních objektech, pak o té teoretické složce, to jsou ty diagnostiky a konzultace. Ale je tu ještě třetí část naší práce – tvorba technických zpráv, což jsou lidově řečeno obrázkové návody, v nichž pomocí obrazové dokumentace vysvětlujeme, co mají majitelé objektů dělat dál. Aby to nezůstalo jen v rovině ústně řečeného, ale mohli se k našim závěrům v budoucnu vrátit.

Chápu, že letošní rok je specifický tým, že opravujete své sídlo. A jak to bylo v předchozích letech?

Asi by se to dalo nejlépe vyjádřit počtem zpráv a naše oddělení jich vypracuje ročně kolem stovky, na jedno středisko vychází zhruba třicet. Ale do tohoto počtu se započítávají i zprávy, u kterých jde jen o diagnostiku, ne všechno jsou zásahy.

Jak do vašeho působení zasáhla jarní, první vlna koronavirové epidemie?

Zasáhla nás jen částečně. Přímou na jaře, když se opravdu nedalo vyjíždět, využili jsme situaci k sepisování a dokončování zpráv. Takže čas byl bohatě využit a narušení nebylo tak velké. Ve srovnání s kolegy z Krajských památkových úřadů jsme to měli jednodušší, oni musí psát rozhodnutí, potřebují jezdit na pravidelné kontrolní dny, my z preventivní údržby můžeme pružněji reagovat. A protože máme nyní v popisu práce i naše objekty, tak jsme pokračovali na stavbě, tam nebyl problém do-

držovat odstupy a omezit setkávání. Jen jsme přeskládali puzzle jednotlivých povinností. I kdyby došlo k situaci, že se budou muset kontakty a výjezdy zase omezit, jsme na to připraveni, dokážeme se tomu přizpůsobit.

Z jaké práce jsem vás povídáním o Pro Monumenta vyrušil?

Zrovna se toho sešlo více. Vedle obvyklých zásahů na památkách se v posledních měsících souběžně věnujeme adaptaci našich budoucích sídel. Naše tři pracovní skupiny sídlí v budovách krajských památkových úřadů, kde jako chudí příbuzní okupují malé kanceláře. Od Památkového úřadu si ce máme k dispozici i samostatné objekty, ty ale dosud nejsou provozuschopné. Proto si je nyní adaptujeme pro naši potřebu. Naše západoslovenská, trnavská skupina jako předskokan s opravami začíná. „Domeček“, jak novému středisku říkáme, chodíme opravovat po pracovní době a kromě náročnějších věcí, které realizovali externisté, je skoro všechna práce na nás. A kromě toho jsme ještě na 5. září připravili veřejnou akci Den čištění okapů.

Jaký je její smysl, náplň?

Vlastníkům historických objektů ve městě Skalica, které je památkovou zónou, jsme nabídli pomoc a názorným způsobem jim pomůžeme zkontrolovat, případně drobně opravit okapy a žlaby. Souvisí to s hlavním principem činnosti našeho odboru: prevencí. Ve spolupráci s městem jsme akci předem avizovali, a kdo měl zájem o naši pomoc, mohl se předem ohlásit. A ve stánku na náměstí plánujeme setkání s občany. Tyto aktivity se koncentrují do jednoho dne a na jedno místo – a proběhnou zítra.

Obr. 10. Trnavské středisko – jeden z trojice objektů Oddělení preventivní údržby památek, které jsou v současnosti postupně adaptovány na sídla jednotlivých týmů. Foto: Daniela Zacharová, 2019.

Obr. 11. V rámci adaptace trnavského „Domečku“ připravili pracovníci trnavského střediska pro kolegy a kolegyně z Krajského památkového úřadu malý workshop, na kterém si mohli sami vyzkoušet práci s hliněnými omítkami. Foto: Daniela Zacharová, 2020.

Propagujete tým Odbor preventivní údržby?

Ano, a plánujeme udělat napřesrok podobné ukázkové dny ještě tři v jiných regionech Slovenska. Momentálně, kdy natáčíme tento rozhovor, mám příprav Skalice plnou hlavu. Ale všechno to musí běžet paralelně.

Vaše pracoviště vzniklo na základě financování z Norských fondů, ale to bývá časově omezená podpora. Jaký je výhled do budoucna?

Ten rozjezd z Norských fondů trval dva roky a podmínkou udělení grantu bylo, že až tato podpora skončí, převezme financování Slovenská republika. Tomu se říká princip trvalé udržitelnosti. Norové podporují projekty, které mají potenciál smysluplného pokračování v budoucnosti. Ale i období udržitelnosti je omezené a pro dobu po jeho skončení jsme podali žádost označenou Pro Monumenta II. Norové sami nám nabídli, že nás budou dál podporovat, je v tom z jejich strany osobní zájem. Myšlenka preventivní údržby památek se jim líbí a sami by ji rádi implementovali na norské podmínky. Jako podporovatelé můžou sledovat naši realizaci projektu a naším prostřednictvím jakoby vychytávat jeho mouchy s tím, že oni si ho pak dál přizpůsobí vlastním podmínkám, protože v Norsku památková péče funguje odlišně, mají jiný typ pa-

mátkového fondu, s nímž my se tu nesetkáváme, častý výskyt dřevěných objektů a tak dále.

S lidmi, kteří nás v Norsku mají na starosti, jsme průběžně v kontaktu. Jednou za půl roku oni přijedou na Slovensko, jindy zase naši šéfové letí prezentovat do Norska. V těch nejvyšších sférách řízení fondu je to určitě tvrdá byrokracie, my ji ale nepocitujeme, my se setkáváme s osobním přístupem a je to docela milé. Po udělení Pro Monumenta II nás požádali, abychom se přijeli představit do Norska. Tak jsme s dvěma kolegy v naší pojízdné dílně projeli Evropou až na sever, v Norsku jsme měli třídní prezentaci, ukazovali jsme jim, jak pracujeme, jednu ukázkovou opravu jsme realizovali přímo v katedrále v Oslo, další v jednom malém městečku. Naše kontakty a spolupráce jsou zkrátka živé a přátelské.

Finančně je tedy projekt na další roky zajištěn. Má jeho pokračování podle vás smysl? Daří se vám měnit přístup vlastníků k objektům a jejich údržbě?

To bude myslím běh na dlouhou trať. Jak dlouho trvalo zpřetrhání vztahu k památkám, tak dlouho bude trvat, než se vztah a jeho kontinuita obnoví. Asi nečekáme, že se lidé po prvních pěti, deseti letech začnou živelně starat a udržívat. Ale už teď je vidět, že je tu velká díra na „památkářském trhu“. Velmi chybí jakýsi mezistupeň mezi tvrdě stavebním přístupem k objektům a přísně restaurátorským. V rámci našeho poradenství se ukazuje, že lidé vůbec nevědí, že některé věci se dají vyřešit jinak, jinými prostředky, než jaké najdou v běžných stavebninách. Některé věci se dají opravdu udelat celkem jednoduše za laciný peníz.

Úsilí památkářů o zachování historických hodnot možná v laicích vzbuzuje dojem, že je to velmi odborná činnost, o kterou by se nikdo jiný než odborník neměl pokoušet.

Ano, a k dispozici je buď jen „přízemní“ stavebnictví, nebo tato „velká věda“. A jednoduchý, dostupný, a přitom k památce ohleduplný mezistupeň, na němž se s naší preventivní údržbou pohybujeme my, jako by neexistoval, lidé o něm nevědí. Nikdo jim o něm neřekl.

Od dob, kdy se objekty, které dnes chráníme jako památky, musely udržívat pro běžný život, už jsme tyto postupy zapomněli.

Přesně tak, jistá generace byla poslední, která je ještě znala, a další generace už o nich neví. Ale na Slovensku i v Čechách vznikají různá občanská sdružení, která se snaží zapomenuté postupy a řemesla znovu objevit, a přijde doba, kdy se opět dostanou do povědomí. Naše regionální střediska, pro něž si opravujeme budovy, to nebudou jen kanceláře, ale mají to být tři lokální školicí střediska

těchto řemeslných postupů. Tady na západním Slovensku bychom se měli věnovat vápenným technologiím, kolegové v Banské Štiavnici dřevu a tesařině a kolegové na východním Slovensku klempířině. Z debat s veřejností získávám dojem, jako bychom lidem přinášeli novou zvěst, že přece údržba památek může být docela jednoduchá, a navíc zajímavá činnost. Proto jsem přesvědčena, že naše působení má a určitě ještě delší dobu bude mít smysl.

Vilém FALTÝNEK

Malováno díltem

Sousoší sv. Jana Nepomuckého v Oseku a fenomén multiplikací maleb a grafik v barokním sochařství

Před domem čp. 91 na Klášterním náměstí v Oseku stojí reprezentativní pomník sv. Jana Nepomuckého, tvořený pyramidálním, trojpodlažním soklem vynášejícím sochu světce.¹ Tuto velmi kvalitní architekturu završuje Janova postava v mírném kontrastu, naklánějící se doleva ke křížifixu, který světec něžně drží ve své pravé ruce. Druhou rukou nese mohutnou palmovou ratolest, symbol mučednické smrti. U nohou, po pravé straně, jej doprovází andílek s rohem hojnosti, ze kterého vysypává mince poukazující na Janovu roli almužníka, který podle legendy štědře obdarovával chudé a potřebné. Protější andílek dnes chybí, snad nesl visací zámek – atribut Nepomukovy mlčenlivosti – nebo ji pouze vyjadřoval gestem prstu před ústy. Sokl pod světčovými nohama zdobí kartuš, bohatě lemovaná záviženými volutami, v ploše nesoucí pětici šesticípých hvězd – symbolů Janovy smrti i triumfu. Přestože celá architektura nese trojici nápisů – úplně spodní je dnes téměř nečitelný –,² ani jeden neobsahuje chronogram, a proto je pro časové určení vzniku objektu důležitá níže uvedená vazba reliéfu ve střední části soklu na konkrétní a datovanou grafickou předlohu.

Socha světce vychází ze starší ikonografické tradice, ustanovené umělci, kteří se podíleli na vzniku jeho pomníku pro Karlův most. Patrně podle dochovaného návrhu francouzského architekta a malíře Jeana Baptisty Matheyho (1629–1696) vytvořil terakotové modelletto sochy vídeňský sochař Matthias Rauchmiller (1645–1686), a to do velkého modelu pro vytvoření formy k odlití převedl Jan Brokof (1652–1718). Právě k tvorbě jeho pražského ateliéru se některými detaily hlásí i osecká socha Jana Nepomuckého. Krásně zvládnutý detail naběhlých žil a kloubů na světčových rukách, stejně jako bravurně tesaná tvář světce s přesvědčivě

1

Obr. 1. Michael Jan Josef Brokof, Sv. Jan Nepomucký, po roce 1708, pískovec, Osek, Klášterní náměstí. Foto: Martin Pavlíček, 2020.

klenutými lícními kostmi, nadočnicovými oblouky a křehkými vráskami kolem očí či přivřenými mandlovitými víčky – to vše sochu řadí k dílům, která v průběhu druhého desetiletí 18. století vycházela z brokofovské dílny. Nejbližší analogie nalezneme v některých postavách světeckých pomníků na Karlově mostě, především na sousoší Trinitářů z roku 1714.³ V téže době vznikla i socha Jana Nepo-

■ Poznámky

1 Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech 2 (K–O)*, Praha 1978, s. 553, autor hesla: Jiřina Hořejší.

2 V oválné kartuši, po levé straně reliéfu: PVRPVRATO BOHEMORVM TACITO JOANNI SILENTIARIO VT PRO OSSECO HABEAT ORANDO APVD DEVM SEMPER OS SECVM; v oválné kartuši, po pravé straně reliéfu: S. JOANNI OLIM AVGVSTAE NVNC DEI ET DIVAE ELEMOSYNARIO VT PATRIAM PATRIAE PATER OPIBVS ET OPE SVA CAELIT OPITVLANDO SVBLEVET.

3 Oldřich J. Blažíček, *Ferdinand Brokof*, Praha 1986, druhé, doplněné vydání, s. 105, č. kat. 17.